

Kruiden weren wormen

Tientallen jaren werkten wormmiddelen perfect. Ze doodden maag-darmwormen in alle levensstadia. Maar de wormen blijken steeds weerbaarder tegen die chemische middelen. Wormbestrijding zal anders moeten. Omweiden is een uitstekende methode. Maar er is er nog één: schapen weiden op kruiden die wormen weren.

Schapen in een kruidenwei

Het was altijd zo gemakkelijk: schapen de wei in. Elke zes weken even behandelen tegen wormen en ze konden er weer goed tegen. Tientallen jaren was dit de normaalste zaak van der wereld. Maar helaas gaat deze manier van werken steeds meer schuiven. Wormmiddelen werken niet goed meer. Het probleem is echt ernstig. Maag-darmwormen blijken minder tijd nodig te hebben om resistent te worden tegen nieuwe wormmiddelen dan de ontwikkeling van nieuwe middelen duurt.

Afgelopen zomer bleek de ernst van de situatie eens te meer uit de meldingen van sterfte door de rode lebmaagworm *Haemonchus contortus*. Dat waren er heel erg veel.

Wormbestrijding moet anders en gaat ook anders. De vanzelfsprekendheid om elke zes weken de lammeren even te drenchen is voorbij. Schapenhouders krijgen nu adviezen dat ze schapen pas weer maanden later mogen terugbrengen op percelen om de levenscyclus van maag-darmwormen te doorbreken. Ze leren zelfs turend door microscopen wormeitjes te herkennen zodat ze zelf kunnen zien of hun schapen besmet zijn of niet. Wetenschappers zoeken naar de genetische aanleg van schapen voor wormen, in de hoop ongevoelige schapen te kunnen gaan fokken.

OEROUDE METHODE

Een aantal schapenhouders zoekt heil in een oeroude methode: schapen laten grazen op weilanden met kruiden die maag-darmwormen weren. Niet dat schapen wormvrij worden door die kruiden, maar de wormdruk daalt zeer zeker erdoor. In combinatie met omweiden, fokken op ongevoeligheid en alleen nog bij uiterste noodzaak wormmiddelen gebruiken, zijn deze kruiden beslist een interessant onderdeel van de nieuwe aanpak van maag-darmwormen.

'Dit werkt heel goed'

Patrick Haccou uit het Gelderse Vorden heeft twee jaar geleden een van zijn percelen laten inzaaien met het kruidenmengsel Saladebuffet van Pure Graze. Hij weidt de lammeren erop na spenen. De dieren blijken het stukken beter erop te doen dan toen hij ze in een traditionele wei zette. "Op dat verse gras met veel eiwit hebben Suffolks meteen enorme diarree. Nu gaat de overgang heel goed."

In het verleden ontwormde hij de dieren meteen als ze buiten kwamen. Ze hadden altijd heel snel hoge aantallen wormeitjes in de mest. Op het kruidenperceel hebben ze tot juni/juli totaal geen last van maag-darmwormen. Pas in die periode moest Patrick ze een keer behandelen en begin september nog een keer. Veel minder vaak dan vroeger. "De lammeren zijn veel vitaler en robuuster. Hun weerstand is groter. Bovendien is de voederwaarde van het perceel in juli erg hoog. Gras groeit dan slechter door de droogte. Dit zijn diepwortelende gewassen."

Hij geeft de lammeren steeds een deel van het perceel, zogeheten 'stripgrazing'. Ook weidt hij ze om naar een perceel met bladkool en een hybride koolsoort. Dat perceel is er niet voor onderdrukking van de wormbesmetting maar vooral om de lammeren extra hard te laten groeien. Het derde perceel bij huis is gewoon grasland waar de lammeren ook op worden geweid.

Patrick zou wel meer percelen met kruidenmengsels willen maar zegt dat zijn ruwvoering dan niet optimaal is. "Er zit veel blad in het kuilvoer. De consistentie is anders. Dat blad verpulvert na inkuilen." Hij hikt ook tegen de kosten aan. Het zaaizaad kost een paar honderd euro per hectare en het perceel moet helemaal worden omgezet.

Uit mestmonsters, die Patrick het eerste jaar trouw maandelijks liet onderzoeken, bleek dat de lammeren vrijwel geen problemen hadden met wormen. Daardoor vertrouwt hij de situatie nu en heeft hij nog slechts één keer mest opgestuurd. Het resultaat: geen problemen. "Dit is echt interessant", zegt de Suffolkfokker.

PATRICK HACCOU

Plaats: Vorden (Gld.)

Schapen: fokbedrijf met 25 Suffolkoaien

Website: www.suffolks.nl

"We zijn met oud nieuws bezig", zegt dierenarts Frank Glorie uit Winterswijk. Hij is pleitbezorger van kruiden tegen wormen. "Chemische bestrijding heeft de oude waardevolle aanpak met kruiden op de achtergrond gedrukt." Dat juist een dierenarts dit zegt, is wel heel frappant. De verkoop van wormmiddelen is jarenlang kassa geweest voor dierenartsen. Toch noemt ook Glorie chemische wormbestrijding een doodlopende weg. "We lopen vast. Schapenhouders moeten steeds vaker ontwormen. Dat is veel werk en de kosten zijn hoog. En er is nog iets wat veel mensen niet willen zien: die wormmiddelen doden ook nuttige bodemorganismen. Willen we dat wel?" Glorie zegt dat kruiden niet alleen ervoor zorgen dat schapen minder last hebben van wormen, lammeren blijken er ook nog eens goed op te groeien. Ongetwijfeld heeft het één met het ander te maken: minder last van wormen geeft betere groei. Uit Nieuw-Zeelands onderzoek (te vinden op www.grassland.org.nz) blijkt dat een mix van weegbree, een kruid dat wormen weert, met klaver betere groei geeft dan gras.

Glorie noemt nog een voordeel van die 'nieuwe' vegetatie. "Antiwormplanten

wortelen diep. Daardoor heb je zelfs na een droge periode volop gewas. Met deze kruiden kun je dus beter inspelen op klimaatschommelingen."

CICHOREI, ESPARCETTE EN WEEGBREE

Over welke kruiden hebben we het eigenlijk? Weegbree is al genoemd. In Nieuw-Zeeland is onderzoek gedaan met de smalle weegbree *Plantago lanceolata*. Dat is de gewone wilde variant. Maar er is inmiddels ook een speciaal voor de veehouderij gekweekte vorm, de weegbree

Cichorei (het breedbladige gewas) in een schapenwei

cultivar, die minder dan het wilde broertje de neiging heeft een bladrozet op de grond te vormen.

Het bekendste kruid is cichorei. Het is een diepwortelende plant die flink kan uitgroeien. De schapen moeten daarom regelmatig ervan vreten, anders vormt de plant lange stengels waarvoor ook schapen de neus ophalen. Toch is te intensief begrazen van cichorei ook niet goed want dan vreten de schapen de groeikern eruit. De derde in het rijtje kruiden is esparcette. Een vlinderbloemige die wel een >>

Esparcette

‘Wormbesmetting daalt meteen’

Afgelopen voorjaar liet Jan-Willem Bakker op zijn grote schapenbedrijf De Waddel in Den Burg (Texel) één van zijn slechte percelen inzaaien met een kruidenmengsel tegen wormen. Ook hij koos voor het zogeheten Saladebuffet van Pure Graze, speciaal voor zandgrond. Jan-Willem had het perceel alleen laten frezen waardoor de kosten niet al te hoog uitvielen.

Als eerste viel op dat het perceel veel meer ruwvoer opbrengt dan voorheen. De diep wortelende cichorei bijvoorbeeld doet het erg goed. Veel opvallender is het effect van de kruidentuin, zoals Jan-Willem het perceel noemt, op de maag-darmwormen. “Ik breng er steeds de lammeren naartoe als ze hoge EPG’s (eieren per gram in de mest –red.) hebben. Ze lopen er een week en dan gaan ze er weer uit. Ik heb een proefje gedaan met lammeren die meer dan 1.000 EPG’s hadden, een flinke besmetting dus. Na twee dagen waren ze al gezakt naar 250 tot 300. Op dat niveau hoef je ze niet te ontwormen.”

Voor het eerst heeft Jan-Willem dit jaar zijn oilammeren daardoor helemaal niet hoeven ontwormen. Alleen de ramlammeren die hij aanhoudt voor de fokkerij heeft hij een keer behandeld. “Eerder pakte ik wel drie of vier keer per jaar het drenchpistool.”

De lammeren groeien ook goed op het kruidenperceel. “Ze vreten zich kogelrond. Veel beter dan op grasland.” Hij denkt dat de betere groei en minder wormmiddelengebruik de kosten voor het vernieuwde perceel ruimschoots compenseren.

Het is natuurlijk wel extra werk als hij steeds lammeren naar dat perceel moet verweiden. Maar hij heeft het graag ervoor over. “Het is een beetje een sport geworden om zonder die middelen te werken.”

Natuurorganisaties, zoals Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten, waarvan Jan-Willem veel land huurt, zijn ook enthousiast over de nieuwe wei. “Laatst liepen we er met allemaal experts doorheen en dan blijken er wel dertig soorten planten te groeien. Daar zitten natuurlijk ook de oude grassen nog tussen.”

De schapenhouder laat de kruiden op het perceel goed doorschieten zodat ze zichzelf uitzaaien en er weer een nieuwe generatie kan opgroeien. Daarna laat hij het goed afgrazen. De lange stengels die de schapen laten staan, gaat hij afmaaien.

Hij is zo enthousiast dat hij er nog een of twee andere percelen grasland voor wil opoffe-

JAN-WILLEM BAKKER

Plaats: Den Burg (Texel)

Bedrijf: 500 Texelaars voor fokkerij, lamsvleesproductie en melken. Huisverkoop

Website: www.dewaddel.nl

ren. “Stap voor stap komen we een eind. Je kunt schapenhouders wel adviseren dat ze schapen twee weken mogen weiden op een perceel en er dan drie maanden moeten wegblijven, maar dat moet wel kunnen. Hier is geen schoon land. Met onze kruidentuin houden we de wormbesmetting beheersbaar.”

kalkrijke bodem nodig heeft om goed te groeien. In Frankrijk is de bijnaam ‘sain-foin’ en dat betekent ‘gezond hooi’.

TANNINE

Wat doen die kruiden nou precies? Waarom zouden ze werken tegen wormen? Dat is helaas niet helemaal duidelijk, zo zegt dierenarts Glorie. “Deze planten bevatten tannine, looizuur dus. Dat zou een slijm laagje vormen aan de binnenkant van de darmwanden waardoor wormen zich moeilijk kunnen hechten. Daar zou het hem in zitten. Het probleem is dat er nog niet zo lang wetenschappelijk onderzoek wordt gedaan naar de werking van deze kruiden. Er is nog te weinig bekend.”

MENGSELS

Het gebruik van deze kruiden vergt wel wat extra vakmanschap van schapenhouders. Een perceel grasland doodspuiten en inzaaien met cichorei is een optie, maar nog beter is een mengsel van cichorei met klaver of gras in te zaaien. Vooral de mix

met klaver is erg goed. De schapen groeien daarop het best en de cichorei zorgt voor de onderdrukking van de wormen. Er zijn ook kant-en-klare mengsels op de markt. Normaal gesproken gaat een kruidenwei vier jaar mee. De kosten voor deze percelen zijn al gauw hoger dan traditioneel grasland maar er staat ook wat tegenover. Glorie meldt dat steeds meer schapenhouders percelen met zulke kruidenmengsels inzaaien. “Ze proberen het uit.

Sommigen maken een apotheekwei waar ze de schapen brengen als ze een flinke wormbesmetting hebben. Maar die besmetting komt natuurlijk weer terug als ze op de andere percelen komen. Toch denk ik dat je kruiden tegen wormen kunt gebruiken als onderdeel van een nieuwe aanpak. Omweiden is het beste, maar als je wormbesmetting omlaaggaat en je lammeren er beter op groeien, waarom zou je dan dit niet doen?” <<

Smalle weegbree